

ці педагога-виконавця, навчає їх розбиратися в якості виконання музичного твору); бездоганне вміння «читати нотний текст з аркуша», транспонувати його; здатність добирати нескладний акомпанемент; вміння імпровізувати, інтерпретувати музичний текст; мати вокально-хорову, диригентську підготовку, необхідну при роботі з хором чи інструментальним колективом, досконало володіти словом, оскільки вчитель має не тільки виконувати музичний твір, але й часто-густо виступати в ролі ведучого, передаючи своє ставлення до музики, мати ґрунтовну музично-теоретичну підготовку.

Висновки й перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Узагальнюючи вищевикладене, підкреслимо: пропаганда музики в усі часи була важливою й потрібною ланкою у вихованні особистості. В умовах загальноосвітньої школи музично-просвітительська робота педагога спрямована на надання учням не тільки необхідного обсягу знань і відомостей про музику, але й на цілеспрямовану і планомірну пропаганду музичного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арчажникова Л.Г. Профессия – учитель музыки. – М.: 1984.
2. Баренбойм Л.А. Музыкальное воспитание в XX столетии. – М., 1985.
3. Грум-Гржимайло Т.Н. Музыкальное исполнительство. – М.: Знание, 1984.
4. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. – Т. III. – М.: Русский язык, 1980.

УДК 37.03:398

Т.П. Тянько

РОЛЬ ФОЛЬКЛОРУ В РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Розкрито значення народного мистецтва, зокрема фольклору, у формуванні творчої особистості. Обґрунтовано необхідність збагачення навчально-виховного процесу вищих закладів освіти близькими національними свідомості українців, традиційними культурно-освітніми засобами, до яких належить фольклор.

Ключові слова: особистість, творчий розвиток, народне мистецтво, фольклор.

Раскрыто значение народного искусства, в частности фольклора, в формировании творческой личности. Обоснована необходимость обогащения учебно-воспитательного процесса высших учреждений образования близкими национальному сознанию украинского народа, традиционными культурно-образовательными средствами, к которым относится фольклор.

Ключевые слова: личность, творческое развитие, народное искусство, фольклор.

Discloses the value of folk arts, including folklore, in shaping the creative personality. The need to enrich the educational process of higher education institutions close to Ukrainian national consciousness, the traditional cultural and educational means, which of course is folklore.

Keywords: personality, creative development, folk art, folklore.

Постановка проблеми. Сьогодні вимагає від сучасної людини високого рівня розвитку найяскравіших якостей особистості (активності, нестандартності мислення, творчості та ін.). Це зумовлено потребами молоді української держави в ініціативних та свідомих громадянах, здатних до збереження і збагачення національної культури, перетворення життя на краще. Виходячи з цього, перед вищими закладами освіти постає завдання пошуку нових шляхів оновлення навчально-виховного процесу, його спрямування на поступ творчої індивідуальності молоді.

Саме індивідуальність являє собою цілісну характеристику окремої людини, її оригінальність, самобутність її психічного складу. Проте, не кожен індивід є індивідуальністю, для цього йому треба стати особистістю, досягти вищих щаблів індивідуального розвитку. Такий розвиток не можна зводити до засвоєння перевірених істин, накопичення знань, умінь та навичок із різних галузей науки і практичної діяльності. У навчально-виховному процесі сучасного закладу освіти необхідно створювати умови для розвитку цілісного ядра особистості, набуття нею якостей та характеристик, необхідних для досягнення найвишого рівня розвитку особистості – творчого. Вирішення цього складного завдання безумовно потребує пошуку особливих, близьких як мінливим миттям сьогодні, так і прадавнім корінням української культури та освітньої традиції, засобів.

Вважаємо, що збагачення навчально-виховного процесу вищих закладів освіти близькими творчій традиції українців, засобами, до яких безумовно належить українське народне мистецтво, зокрема, фольклор, сприятиме розвитку творчої особистості студентів.

Аналіз актуальних досліджень. До вивчення засобів мистецтва в аспекті їхнього розвивального впливу на різні, насамперед, креативні, якості особистості зверталися вчені, мислителі, методисти минулого та сьогодення (Д. Антонович, С. Божович, В. Винниченко, М. Грушевський, М. Гончаренко, С. Герасимов, Д. Джола, І. Зязюн, Є. Маланюк та ін.). Обґрунтовані ними ідеї створили основу для розуміння того, що саме в середовищі національної культури з використанням найкращих здобутків народного мистецтва можливе успішне розв'язання проблеми формування творчої, нестандартно мислячої особистості з високим рівнем національної самосвідомості.

Фольклор є особливим видом народного мистецтва, що веде свій відлік ще від прадавніх часів, втілюючи у собі усю правдиву та безпосередню еманацию свідомості та поведінки українського народу. Вивченням народного фольклору займалися дослідники та митці, зокрема В. Афанасьєв, Г. Булашев, О. Воропай, І. Крип'якевич, М. Стельмахович та багато інших. У їхніх дослідженнях розкрито сутність та види народного фольклору, обґрунтовано його значення для розвитку дітей та підлітків. Проте, роль фольклору як педагогічного засобу, що несе в собі багатющий потенціал розвитку творчої особистості студента, ще недостатньо обґрунтовано. Не повністю розкриті розвивальні можливості різних видів фольклору у їхньому сполученні та шляхи реалізації могутнього потенціалу фольклору в навчально-виховному процесі вищих закладів освіти.

Мета статті. Обґрунтування ролі народного мистецтва, зокрема фольклору в розвитку творчої особистості сучасної молоді, визначення можливостей використання розвивального потенціалу фольклору в навчально-виховному процесі вищих закладів освіти.

Виклад основного матеріалу. Людина народжується як індивід з притаманними їй властивостями, задатками, здібностями, можливостями. Це природний, об'єктивний процес. Проте, сформуватися як особистість вона може лише у процесі активного індивідуального розвитку в навколишньому культурно-природному середовищі.

Аналіз психолого-педагогічних наукових праць (Л. Виготський, С. Рубінштейн, Г. Костюк, О. Леонтьєв, Н. Менчинська, О. Кабанова-Меллер, В. Давидов, М. Данилов, М. Скаткін.

І. Лернер) дає підстави розглядати особистість як індивід, що поєднує в собі риси загальнолюдського, суспільно значущого та індивідуально неповторного. Розвиток же особистості відбувається передусім у якісних змінах психічної діяльності, в переходах від її нижчих шаблів до вищих, у виникненні нових рис пам'яті, сприймання, уявлення, мислення, волі, характеру тощо, у формуванні нових якостей особистості. Формування творчої особистості, як неповторної за індивідуальними характеристиками та творчою енергією людини, на думку вчених (В. Андреев, О. Бодалев, Н. Кичук, Л. Лузіна, О. Мороз, В. Рибалко, С. Сисоєва, М. Каратаєва та ін.), є найвищим ступенем розвитку індивіда.

Саме тому, творчий розвиток особистості завжди всіх часів розглядався як один із пріоритетних напрямів освіти. Особливо актуальним він стає сьогодні, у зв'язку з потребою молодшої української держави у креативно мислячих, здатних до збереження та перетворення соціокультурного простору, громадянах.

Формування творчої особистості, на думку вчених, передбачає не тільки активний розвиток здібностей, які забезпечують успіх у творчій діяльності, а й розвиток мотивів і характерологічних якостей особистості, які мають вирішальне значення для успішної творчої діяльності і які можна об'єднати під терміном «творчі можливості» (С. Сисоєва). Таким чином, для творчого розвитку особистості необхідно використовувати специфічні засоби, що не тільки забезпечують набуття людиною певних знань, умінь та якостей, а й розширюють її мотиваційну сферу, стають «поштовхом» для розгортання процесу творчості.

Широке поле для пошуку подібних засобів стимулювання процесу творчого розвитку особистості відкриває українська народна педагогічна та культурна традиції. Накопичені в народному історико-культурному досвіді засоби впливу на особистість, формування в неї творчих якостей та характеристик є дуже різноманітними, це зокрема: народні обряди, звичаї, народні свята, ігри, обрядові театралізовані дійства, міфи, пісня, танці, гра на музичних інструментах та інше.

Народне мистецтво, як культурний феномен, на думку дослідників (О. Вишневський, О. Гевко, А. Корнієнко, Р. Осипець, С. Садовенко, М. Стельмахович та інші), відіграє визначальну роль у формуванні творчих здібностей людини, є близьким та сприйнятливим для національного характеру, відповідає інтере-

сам, потребам, прагненням особистості до творчої самореалізації.

Вчені розглядають мистецтво як універсальну систему, середовище, досвід, що здатне гармонізувати, корегувати, виховувати, навчати людину і впливати на суспільство в цілому, опосередковано на рівні художнього твору, витвору мистецтва, людини [1, с. 234]. Національне мистецтво як найяскравіше втілення творчого потенціалу народу цінне тим, що в ньому в естетичній формі концентрується творчий потенціал усього українського народу, віддзеркалюються накопичені в національному культурно-історичному досвіді світоглядні ідеї.

Народне мистецтво (спів, гра на музичних інструментах, декоративно-ужиткове мистецтво, танок) тісно пов'язане з побутовою культурою, з національною психологією; воно етнічне в найкращому значенні цього слова. У різних видах мистецтва закарбовано адекватні ментальності українців потяг до краси та гармонії, релігійність, незалежність, усвідомлення власної соціальної спільності. Особливості української національної ментальності отримали матеріальне втілення на рівні національних народних інструментів (кобза, бандура, ліра), вишивки, різьби по дереву, розпису, кераміки тощо.

У процесі спілкування з творами національної культури людина стає носієм національних цінностей, котрі вона співвідносить з власними естетичними ідеалами, прагненнями, досвідом творчої діяльності [2]. Таким чином, мистецтво – природний, історично сформований, складний, комплексний виховний засіб – відіграє велику роль у самоусвідомленні молодої людини як носія значного творчого потенціалу. Крім того, народне мистецтво здатне внести особливий сенс у життя людини, забезпечити отримання нею нових позитивних вражень, стимулювати творчий розвиток, пробудити латентні креативні здібності.

Відродження традицій народного мистецтва в освіті, що активно відбувається сьогодні, сприяє засвоєнню студентами близьких за духом творчих набутків народу, стимулюванню процесу розвитку творчої особистості.

Особливе місце серед видів мистецтва посідає фольклор. За даними вчених (Г. Булашев, О. Волобуєва, В. Калугін, Є. Малейченко, М. Семенова, А. Теклюк та ін.) український фольклор може розглядатися як найдавніший вид мистецтва, у якому збереглися справді народні світоглядні та культурно-естетичні ідеї.

Засоби фольклору містять великий потенціал щодо пробудження творчості особистості, що реалізується через ініціацію її найпотаємнішими, глибинними народними цінностями, найдавнішими здобутками народної творчості.

Первісне фольклорне мистецтво мало синкретичний характер – пісня, танець і поезія, злиті в нерозривній єдності, супроводжували обряди і ритуали, побут, труд та дозвілля народу. Не зважаючи на подальше виокремлення різних видів фольклору, така тенденція збереглася в часі, обумовлюючи комплексний характер фольклору як сучасного розвивального засобу. Традиційні народні свята завжди супроводжуються і співом, і танцями, і різними іграми та гуляннями, прикрашаються колядками, шедрівками та іншими здобутками наративного (оповідного) фольклору. Види фольклору, що склалися в історії і культурі українців, відповідають усім відомим сьогодні видам мистецтв. Очевидно, що комплексний підхід до опанування молоддю здобутків народного фольклору забезпечить розкриття нових горизонтів для творчості студентів у різних сферах мистецької діяльності.

Це підтверджується і думкою вчених (А. Андрєєв, М. Верб, І. Зязюн, В. Кудін, Л. Сисоєва, Г. Шевченко та ін.), які відзначають, що на сучасному етапі розвитку педагогічної науки особливу увагу необхідно приділяти проблемі взаємодії мистецтв як чинника, що позитивно впливає на особистість студента. Виходячи з цього, наголосимо на необхідності комплексного використання різних засобів мистецтва у творчому розвитку студентів.

Слід відзначити чільне місце серед різних видів фольклору музичної народної творчості. Особливе ставлення українців до музичного фольклору пояснюється тим, що музичність та співучість є однією з характерних рис українського народу, яка навіть, на думку вчених, обумовлює «музичний» засіб світосприйняття українців (О. Марченко) [3, с.3], свосрідність їхнього національного «музично-естетичного характеру» (О. Михайличенко) [4, с.3]. Справді, музика – мистецтво, утворене найчутливішими для живого організму вібраціями (звуковими), – спроможна активно впливати на поведінкові моделі особистості, допомагати самореалізації людини, гармонізувати її взаємодію з навколишнім світом [5, с.21-22].

Музичний фольклор є дуже різноманітним, поділяючись на вокальний та інструментальний. Кожен із цих видів, у свою чер-

гу, охоплює безліч жанрів та форм. Так, наприклад, до вокальних жанрів належать народні пісні (обрядові, побутові, трудові, військові, колискові, заклички, дражнилки, лічилки тощо) та думи. Усі види музичного фольклору містять значний потенціал щодо розвитку творчої особистості. Тому залучення студентської молоді до народної музично-виконавської діяльності сприятиме розвитку творчих здібностей, розкриттю талантів особистості.

Фольклорні пісеннізразки — це завжди спів із музичного супроводу, що має певну спорідненість з інтимною розмовою. Вплив такого співу, що гармонізує душу та тіло людини, стимулює її творчий потенціал, на жаль, сьогодні майже не використовується у вищих закладах освіти.

Проте, зважаючи на великий творчий потенціал музичного мистецтва, у деяких вищих закладах освіти сьогодні відроджуються традиції залучення молоді до навчання гри на народних музичних інструментах (бандурі, домрі, сопілці, лірі, кобзі). Подібний досвід заохочення студентів до народної виконавської культури відкриває шлях для засвоєння мистецьких умінь, продовження творчої спадщини власного народу, а це не може не стимулювати розвиток творчої особистості студентів.

Таким чином, фольклор, а особливо музичний, надає нам широкі, ще багато в чому не використані, розмаїття можливостей щодо здійснення розвивального впливу на творчу особистість, сприяє залученню підростаючого покоління до духовної культури народу, його найкращих творчих здобутків.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Фольклор, як найдавніший вид народного мистецтва, у якому збереглися справді народні культурно-естетичні ідеї, надає педагогам широке розмаїття можливостей щодо створення творчого виховного середовища у вищих закладах освіти шляхом організації музично-виконавської діяльності студентів, ознайомлення з найкращими здобутками українського народного мистецтва.

Комплексне впровадження у навчально-виховний процес вищих закладів освіти засобів народного мистецтва, особливо фольклору, забезпечить можливості для саморозкриття особистості, сприятиме стимулюванню її творчого потенціалу, розвитку креативності студентів. Широке втілення нового змісту, форм і методів підготовки майбутніх фахівців у вищих закладах освіти, насамперед через залучення їх до найкращих здобутків

народного фольклору, спонукання до творчого самовираження мовою народного мистецтва, забезпечить творчий розвиток особистості студентської молоді.

Комплексний підхід до розробки шляхів творчого розвитку особистості засобами фольклору із застосуванням різних його сполучень становить значний інтерес для подальших наукових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шевченко Г.П., Бєлих О.С., Зеленов Є.А., Антоненко Т.Л., Фунтікова Н.В. та ін. Формування духовної культури учнівської молоді засобами мистецтва: монографія. – Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля, 2006. – 256 с.

2. Богатирьова Г.А. Національна культура у формуванні творчої особистості майбутніх спеціалістів [Електронний ресурс]: електронне наукове видання матеріалів конференції «Гуманізм та освіта: ІХ міжнародна науково-практична конференція» – К., 2008. – conf.vstu.edu.ua/humed/2008/1/

3. Марченко О.А. Роль національного характеру у формуванні української музичної культури ХІХ століття. Автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.12. – Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2003. – 20 с.

4. Михайличенко О.В. Музично-педагогічна діяльність українських композиторів і виконавців другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Історичні нариси. – Суми: Видавничо-виробниче підприємство «Мрія-1», 2005. – 102 с.

5. Побережна Г.І. Музично-мовний шанс України // VI Культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопасва «Національний мовно-культурний простір України в контексті глобалізаційних та євроінтеграційних процесів». Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, 3-5 червня 2008 р. – К.: ДАКККІМ, 2009. – С.20-29 (27б с.).

УДК 37.013.42:793.3.-057.874

О.М. Тіщенко

ОБРЯДОВИЙ ТАНЕЦЬ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛІЗАЦІЇ ШКОЛЯРА

Виходячи з того, що соціалізація особистості потребує певних педагогічних умов, які мають не тільки розширювати межі пізнавальної діяльності, але спонукати школяра до вдосконалення як себе, так і навколишнього світу, то процес соціалізації має бути пов'язаний з питаннями, що мають місце в індивідуальних самопрезентаційних проявах. В основі такої самовияву може бути обрядова хореографічна культура.